

مجید راسخی

معرفی کتاب

باغهای اسلامی

کتاب

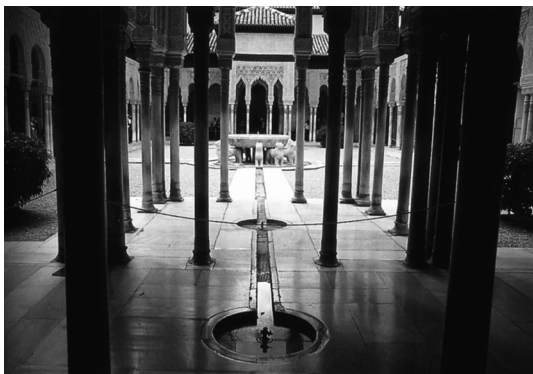
باغهای اسلامی در چند دهه اخیر توجه محققان و معماران منظر و حتی مردم عادی مغرب‌زمین را بسیار به خود جلب کرده است. سبب این جذابیت انسجام و موزون بودن طرح این نوع باغها از یک سو، و نوعی شرق‌شیفتگی در فرهنگ عام مردم اروپا از سوی دیگر است. محققان در رشته‌ها و دوره‌های گوناگون بر آن‌اند که منشأ باغ اسلامی باغ ایرانی (با الگوی چهارباغ) است و این الگو از طریق فرهنگ اسلامی در همه جهان اسلام رواج یافته است. آنان برای این مدعا شواهد بسیاری در تاریخ تحول معماری باغ در جهان اسلام، از هند تا شمال آفریقا و جنوب اروپا، می‌آورند.

کتاب *باغهای اسلامی نتیجه تازه‌ترین تلاشهای محققان در شناسایی این نوع باغ است*. نویسنده و گردآورنده کتاب، لوئیجی زنگری،^۱ مدرس معماری در دانشگاه فلورانس ایتالیاست و درباره معماری منظر و به‌خصوص باغهای اسلامی تحقیقات شایان توجهی داشته که نتایج آنها را در مقالات و کتابها و همایشهای متعدد عرضه کرده است.

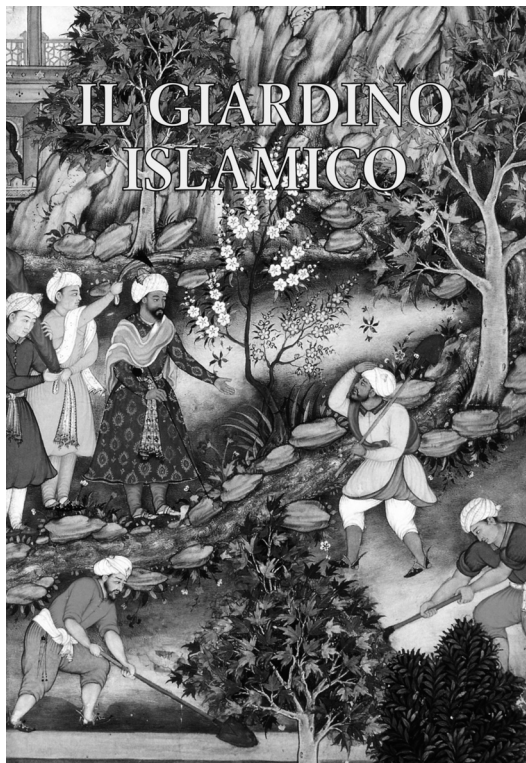
زنگری و دیگر نویسندگان مقاله‌های این کتاب به بسیاری از باغهای اسلامی- ایرانی، به‌ویژه باغهای اسلامی ایتالیا و اسپانیا، پرداخته‌اند و به‌رغم بیگانگی با فرهنگ اسلامی و ایرانی، کوشیده‌اند این باغها را، چنان‌که شایسته است، چه در طرح کلی و چه در فنون و نظام آبیاری و مانند آن، بشناسند. از نظر زنگری، الگوی باغ ایرانی الگوی چهارباغ است، که در آن، باغ دو محور متقاطع عمود بر هم دارد؛ چهار کرت در چهار سوی این دو محور و گوشک یا استخری در محل تقاطع آنها قرار می‌گیرد. معابر باغ و جویهای اصلی آن معمولاً بر روی این دو محور واقع می‌شود. چهار کرتی ادا شده نیز با معابر و جویهای فرعی به کرت‌های کوچک‌تری تقسیم می‌شود. در هر کرت، انواع درختان و گل‌های معطر می‌کاشتنند.

باغ ایرانی بایست همه حواس پنجگانه انسان را برخوردار می‌کرد. بر این اساس، ایرانیان از دیرباز— از دوره هخامنشیان و ساسانیان— در ساخت باغ دقت و ذوق فراوان به کار برده‌اند و در آنها از آوای آب و پرندگان و رنگ گلها و عطر گیاهان و مزه میوه درختان بهره برده‌اند.

Luigi Zangheri (ed.), *Il Giardino Islamico*, Leo S. Olaschki, 2006.

سفرنامه‌های خود علاقه به مشرق زمین را در عامه مردم اروپا پرورش و رونق دادند. مقاله‌های این کتاب با دیدگاه‌های گوناگونی نوشته شده و هریک از آنها به وجوهی از باغ ایرانی-اسلامی اختصاص دارد. ترجمه کتاب به زودی در اختیار فارسی‌زبانان قرار خواهد گرفت. □

نفوذ اسلام به جنوب اروپا— در اسپانیا (اندلس) و ایتالیا— از سده پنجم / یازدهم موجب نفوذ الگوی باغ ایرانی به اروپا شد. نمونه‌های برجسته آن مجموعه کاخ الحمرا در اسپانیا و کاخها و باغهای سلطنتی در پالموی ایتالیاست.

در بسیاری از نگاره‌های ایرانی و هندی و عثمانی، مجلس جشن و ضیافت در باغ تصویر شده است. شاعران و ادیبان نیز درباره باغ شعرها گفته و حکایتها پرداخته‌اند. این گونه وصف باغهای ایرانی از مرزهای جهان اسلام فراتر رفته و علاوه بر متأثر ساختن باغهای دیگر، بر هنرهای دیگر، از جمله در موسیقی اثر گذاشته است. به نظر برخی از محققان، نشان این گونه تأثیر را می‌توان در اپراهای ولفگانگ آمادئوس موتسارت (موزار)، مانند اپرای نی سحرآمیز یا اپرای سرقت از حرمسرا، یافت.

گذشته از همسایگی اروپا با جهان اسلام، عامل دیگر در توجه به باغ اسلامی در اروپا موج شرق‌گرایی و شرق‌شناسی بود که از سده یازدهم / هفدهم اوج گرفت. بر اثر این موج بود که شرق‌شناسان و جهانگردان بسیاری به مشرق زمین سفر کردند و با نوشته‌ها و کتب و

پی‌نوشت:

۱. نخستین محقق ایتالیایی که در این زمینه به تحقیق پرداخت آتیلیو پتروچولی بود، و کتاب او به نام *باغهای اسلامی، معماری، طبیعت و منظر*، ۱۹۹۴، منبعی بس غنی از اسناد تاریخی و جدید درباره باغهای اسلامی کشورهای مختلف است. این کتاب اکنون در دست ترجمه به فارسی است.

تصحیح: در *گلستان هنر ۱۰*، در مقاله «سیر تحول هنری نقش برجسته‌های صخره‌ای ایران»، در شماره‌های ارجاع به پی‌نوشت خطاهایی رخ داده است؛ لطفاً به ترتیب زیر تصحیح کنید:

— ص ۹۱، ستون ۱، س ۱۸: می‌دانند. — می‌دانند. ۱۵.
— پس از آن، به همه شماره‌های ارجاع یک رقم افزوده شود (۱۵ به ۱۶، ۱۶ به ۱۷، ...).